

Mikä kielistrategia ja miksi?

Julkaistu 10. maaliskuuta 2011. Kirjoittanut Pirkko Nuolijärvi.

Suomessa on viime vuosina laadittu useita kotimaisten kielten kielipoliittisia ohjelmia. Helmikuussa opetusministeri ehdotti, että seuraavan hallitusohjelman yhteydessä päätetään kansallisen kielistrategian laatimisesta. Mihin näitä kielipoliittisia toimintaohjelmia oikein tarvitaan? Entä mikä merkitys kielistrategialla on ja miksi sellainen pitää tehdä?

Vuonna 2009 Kotimaisten kielten tutkimuskeskus julkaisi suomen kielen kielipoliittisen ohjelman *Suomen kielen tulevaisuus*, jonka se on tehnyt yhteistyössä Helsingin yliopiston suomen kielen ja kieliteknologian asiantuntijoiden kanssa (<http://www.kotus.fi/>; luettavissa myös ruotsinkielinen lyhennelmä). Ohjelman keskeisimpiä ehdotuksia oli, että valtion on mahdollisimman pian käynnistettävä Suomen kielipoliittisen ohjelman laatiminen. Se tarkoittaisi sitä, että kartoitetaan maassa puhuttavien kielten tilanne ja kieliryhmien oikeudet sekä laaditaan Suomelle kokonaisvaltainen kielipoliittinen strategia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja oikeusministeriö ovat pitäneet ehdotusta toteuttamisen arvoisena. Tuorein osoitus tästä on opetusministeri Henna Virkkusen kannanotto (<http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2011/02/kielistrategia.html?lang=fi>), jonka hän esitti Jyväskylässä 9. helmikuuta 2011 ja jossa hän ehdotti, että seuraavan hallitusohjelman yhteydessä päätetään kansallisen kielistrategian laadinnasta. Kansallisella kielistrategialla vahvistettaisiin kansalliskielten, saamelaisen alkuperäiskansan ja muiden perustuslaissa mainittujen ryhmien – eli romanien ja viittomakielisten – sekä muiden Suomen kieliryhmien asemaa. Kielistrategiassa pitäisi Virkkusen mukaan myös asettaa tavoitteet ja esittää toimenpiteet vieraiden kielten opiskelun lisäämiseksi ja tarkastella kielten opetuksen kehittämistä kokonaisuutena.

Viime vuosina Suomessa on laadittu monia muitakin kieliä kuin suomen kieltä koskevia toimintaohjelmia. Laajin näistä on ruotsin kielen lautakunnan koordinoima ja Marika Tandefeltin kirjoittama *Tänk om... Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*, joka julkaistiin 2003. Tärkeä etappi Suomen romanikielelle oli 2009 julkistettu *Romanikielen kielipoliittinen ohjelma*. Tuorein ohjelma on syksyllä 2010 valmistunut *Suomen viittomakielten kielipoliittinen ohjelma*, joka on ilmestynyt myös ruotsinkielisenä (Kielipoliittiset ohjelmat ks. <http://www.kotus.fi/>.) Vuonna 2007 Jyväskylän yliopisto julkaisi valtakunnallisen kielikoulutuspoliittisen työryhmän tuloksena Sari Pöyhösen ja Minna-Riitta Luukan toimittaman raportin *Kohti tulevaisuuden kielikoulutusta* (https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/projektin_loppuraportti). Parhaillaan on opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmä laatimassa saamen kielen elvytysohjelmaa. Lisäksi valtioneuvosto antaa joka vaalikausi eduskunnalle kertomuksen kielilainsäädännön soveltamisesta. Tuorein raportti on vuodelta 2009. Vaikka raportti keskittyy paljolti kansalliskieliin, siinä tarkastellaan myös muiden kielten tilannetta

(<http://www.om.fi/Etusivu/Perussaannoksia/Kielilaki>).

Joku saattaa kysyä, mihin kielipoliittisia toimintaohjelmia ja strategioita oikein tarvitaan? Tarvitseeko niitä joku ja käyttääkö niitä joku päätöksenteossaan tai muussa suunnittelussaan? Joku voi kysyä myös, eikö maailmassa jo ole tarpeeksi hienoja suunnitelmia ja ohjelmia, joita kukaan ei tunne eikä kukaan toteuta. Ja miksi ehdotetaan taas kansallista kielistrategiaa, kun selvityksiä on tehty enemmän kuin niihin ehtii perehtyä?

Joku saattaa myös kysyä, miksi Suomessa, jonka kielilainsäädäntöä pidetään maailmalla niin edistyneenä, tarvitaan lisäksi näin paljon kielitilanteen erittelyä, ohjelmia, suosituksia ja tiukkojakin ehdotuksia. Tähän on hyvin yksinkertaisia selityksiä: käytäntö ei aina ole lainsäädännön tasalla, ja ympäristömme kielimaailma on viime vuosikymmeninä muuttunut monella tavoin.

Vaikka yhteiskunta tarjoaa periaatteessa kunnon puitteet, eivät yksilön mahdollisuudet käyttää äidinkieltään läheskään aina ole häävit. Tämä koskee erityisesti vähemmistökielten käyttäjiä, mutta myös suomen kielen käyttöalan kapenemisesta on nähtävillä merkkejä, erityisesti akateemisessa maailmassa. Myöskään peruskoulun kielenopetus ei ole käytännössä niin monipuolista kuin se paperilla näyttäisi olevan; suomalaisen peruskoulun kielitarjonta on yksinkertaisesti vähentynyt. Sen perusteella näyttää siltä, että suomalaisten kielitaito on kapeutumassa ja yksipuolistumassa. Sitä paitsi moni lapsi jää yhä vaille äidinkieltensä opetusta ja siten vaille sitä tärkeää tukea, joka vahvistaa hänen identiteettiään.

Toimintaohjelmien tarkoituksena on sekä kertoa onnistuneista ratkaisuista että osoittaa epäkohtia. Ohjelmat eivät kuitenkaan pysähdy tyytymään olemassa olevaan hyvään eivätkä toisaalta vain märehdimään ongelmia vaan esittävät paljon ehdotuksia ja suosituksia eri tahoille. Näiden ehdotusten ja tilannekartoitusten tulee olla kaikkien tasojen päättäjien tiedossa. Ja jotta eri kielten tilanteesta saadaan kokonaiskuvaa ja päättäjät näkevät koko mosaiikkityön, ei vain sen palasia, tarvitaan kokonaisuuden tarkastelua eli kokonaisvaltaista kielistrategiaa, jossa otetaan huomioon kaikkien kieliryhmien äidinkielen tilanne ja koulun kielenopetuksen tarpeet.

Suomalaisen yhteiskunnan kehityksen suuntaa ohjaavat eduskunnan päätökset ja valtioneuvoston toiminta. Siksi korkeimman tason päättäjillä on päävastuu myös siitä, millä tavoin Suomessa voi elää omalla kielellään ja miten taataan mahdollisimman monipuolinen kielenopetus, jotta suomalaisilla nuorilla on hyvät mahdollisuudet olla tämän maailman jäseniä. Suomella ja suomalaisilla päättäjillä tulee siis olla johdonmukainen ja kokonaisvaltainen näkemys siitä, miten suomalainen kielimaailma voi mahdollisimman hyvin ja miten lisätään mahdollisuuksia saavuttaa parempi kielitaito.

Strategiat on aina tarkoitettu tulevaisuutta varten. Ne päätökset, joita nyt tehdään, ja ne ideologiat, jotka nyt vallitsevat, vaikuttavat pitkälle tulevaisuuteen. Kielistrategian ehdottajien lähtökohtana on ollut kaksi keskeistä tavoitetta: kielidiversiteetin ja suomalaisten kielitaidon ylläpitäminen. Kielitaidoksi ei nyky maailmassa riitä, että osaa kohtalaisesti yhtä vierasta kieltä ja pystyy tekemään jonkinlaista tekstiä omalla kielellään. Kielitaito tarkoittaa hyvää äidinkielen taitoa ja usean muun kielen taitoa. Koululla on tässä merkittävä rooli, mutta kysymys ei ole vain tuntien määrästä, vaan myös opetusmenetelmistä ja yleisestä asenteesta oppimiseen.

Kielistrategian keskeisenä lähtökohtana tulisi olla, että kielen oppiminen ja oman äidinkielen monipuolinen omaksuminen ei ole rasite, vaan etuoikeus. Tie asioiden ymmärtämiseen rakennetaan kielen avulla. Siksi on niin tärkeää miettiä koko yhteiskunnan voimin sitä, miten

kieliyhteisö pitää huolta kielistään ja kielen oppimisesta. Tässä prosessissa tarvitaan kielentutkijoiden ja opettajien asiantuntemusta, mutta kieli ei ole vain kielen asiantuntijoiden asia. Kielen asiat ovat kaikkien asioita.

Kirjoittaja on professori ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen johtaja.

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:

[kielipoliittinen ohjelma](#), [kielistrategia](#)